

Zachur, filium Mathaniæ : quoniam fideles comprobati sunt, et ipsis credite sunt partes fratrum suorum. 14. Memento mei, Deus meus, pro hoc, et ne deleas miserationes meas, quas feci in domo Dei mei, et in caeremoniis ejus. 15. In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, et onerantes super asinos vinum, et uvas, et ficus, et omne onus, et inferentes in Jerusalem die sabbati. Et contestatus sum ut, in die qua vendere liceret, venderent. 16. Et Tyrii habitaverunt in ea, inferentes pisces, et omnia venalia : et vendebant in sabbatis filiis Juda in Jerusalem ; 17. et objurgavi optimates Juda, et dixi eis : Quæ est hæc res mala, quam vos facitis, et profanatis diem Sabbati ? 18. Numquid non hæc fecerunt patres nostri, et adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, et super civitatem hanc ? Et vos additis iracundiam super Israel, violando Sabbatum. 19. Factum est autem, cum quievissent portæ Jerusalem in die Sabbati, dixi : et clausurunt januas, et præcepi ut non aperirent eas usque post Sabbatum : et de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret onus in die Sabbati. 20. Et manserunt negotiatores, et vendentes universa venalia, foris Jerusalem semel et bis. 21. Et contestatus sum eos, et dixi eis : Quare manetis ex adverso muri ? si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbato. 22. Dixi quoque Levitis ut mundarentur, et venirent ad custodiendas portas, et sanctificandam diem Sabbati : et pro hoc ergo memento mei, Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum. 23. Sed et in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, et Moabitidas. 24. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azoticæ, et nesciebant loqui Judaicæ, et loquebantur juxta linguam populi et populi. 25. Et objurgavi eos, et maledixi. Et cecidi ex eis viros, et decalvavi eos, et adjuravi in Deo, ut non darent filias suas filiis eorum, et non acciperent de filiabus eorum filios suos, et sibi-metipsis, dicens : 26. Numquid non in hujuscemodi re peccavit Salomon rex Israel ? et certe in gentibus multis non erat rex similis ei, et dilectus Deo suo erat, et posuit cum Deus regem super omnem Israel : et ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. 27. Numquid et nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut prævaricemur in Deo nostro, et ducamus uxores peregrinas ? 28. De filiis autem Joiada filii Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi a me. 29. Recordare, Domine Deus meus, adversum eos qui polluunt sacerdotium, jusque Sacerdotale et Leviticum. 30. Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, et constitui ordines Sacerdotum et Levitarum, unumquemque in ministerio suo : 31. et in oblatione lignorum in temporibus constitutis, et in primitivis : memento mei, Deus meus, in bonum. Amen.

4. SCRIPTUM IN EO, QUOD NON DEBEANT INTROIRE AMMONITES ET MOABITES IN ECCLESIAM DEI. — Scripta est hæc lex Deuter. cap. xxiii, vers. 3, ubi eam explicui, docuique quid per ecclesiam Dei intelligatur, nimirum intellige dignitatem, eminentiam et magistratum in cætu populi Israelitici : ad hanc enim admitti non poterant Ammonitæ et Moabites ; idem tamen fieri poterant proselyti ; itaque cum Judæis ingredi templum et sacræ interesse, uti Ruth Moabitissæ fecit nupsitque Booz Israelitæ. Sic et apud Hispanos Mauri possunt fieri Christiani, sed ad magistratus non admittuntur.

4. ET SUPER HOC ERAT ELIASIB SACERDOS, (q. d. Super custodiam legis jam citatæ vers. 1, constitutus erat Eliasib Pontifex, cujus erat curare ne quis Ammonites ad officia publicæ in Israele admitteretur : sed ipse adeo id non curavit, ut To-

biam Ammonitam sibi affinem fecerit, ideoque gazophylacio præposuerit. Unde sequitur :) QUI (Eliasib) FUERAT PRÆPOSITUS IN GAZOPHYLACIO DOMUS DEI NOSTRÆ, ET PROXIMUS TOBIÆ, etc. — Tobias hic erat « servus Ammonites, » ut dictum est cap. ii, vers. 10. Ideoque in usus Judæorum hostis, sed dives et potens, ideoque cum eo affinitatem per connubium contraxerat Eliasib Pontifex : qua de causa eum ut sibi affinem præfecerat gazophylacio templi, quæ erat magna Tobie dignitas, æque ac utilitas, sed major Israelis indignitas et noxa, quod scilicet servus Ammonitæ ad tantam dignitatem in Israel eveheretur contra legem Deute. xliii, 3, citatam vers. 1. Erat et noxa, quia Tobias gazophylacium non ad usus sacerdotum et templi, ad quod institutum erat, sed ad sua commoda avertēbat, reponens in eo omnem suam suppellectilem. Quod indignissimum ratus Nehemias

eum e gazophylacio expulit, illudque Israeli restituit.

5. FECIT ERGO SIBI (Hebræus et Septuaginta, *fecit ei*, scilicet Tobias, ut patet vers. 7), GAZOPHYLACIUM GRANDE, ET ERANT IBI ANTE EUM REPOSITÆ MENERA, ET TRUS, ET VASA, etc. — q. d. Eliasib præfecit Tobiam Ammonitem toti gazæ templi, puta primitivis et decimis, ceterisque quæ Levitis et Sacerdotibus afferebantur.

7. UT FACERET EI THESAURUM, — scilicet gazophylacium jam dictum, ut habent Septuaginta, in quo thesauri templi asservabantur. Patet ex Hebræo.

8. PROJECI VASA, — id est suppellectilem Tobie. 9. ET RETULI IBI VASA DONUS DEI ET SACRIFICIUM, — id est res ad sacrificium pertinentes, puta oleum, vinum, similam, sal, etc.

11. Feci stare in stationibus suis, — q. d. Suis locis et officiis restitui Levitas et cantores.

19. CUM QUIEVISSET PORTE JERUSALEM IN DIE SABBATI, — a suo officio emittendi et admittendi ingredientiæ. Hebræus, *cum obumbratæ essent portæ*, id est cum adisset vespera ferie sextæ : tunc enim inchoabatur Sabbatum, uti jam dixi. Unde Septuaginta vertunt, *ante diem*, scilicet artificialem, Sabbati. Jussit ergo Nehemias claudi portas tota die naturali Sabbati per 24 horas, ne quis per illas onera portando violaret Sabbatum.

UT NULLUS INFERRET ONUS, — per portas. Hinc porta dicta est, quod per eam onera importentur et exportentur, ait Cato, et ex eo Isidorus, lib. XV *Etymol.* cap. ii ; licet bonatus portam dici velit ab aratri portatione : quia, inquit, in designatione urbium, subjunctis vacca et tauro qui urbem designabat in porta, aratrum manu suspendebat, ne sulcum faceret, ubi aditus civitatis erant relinquendi.

21. MANUM MITTAM IN VOS, — id est comprehendam et puniam, et onera mercium quas inferetis confiscabo.

24. ET FILII EORUM EX MEDIA PARTE (Hebræus, *medietas, sive media pars filiorum*) LOQUEBANTUR AZOTICÆ (lingua autem Azoticæ olebat religionem exoticam et Azoticam. Alia enim medieta loquebatur Moabiticæ, vel Ammoniticæ, vel Madianiticæ, JUXTA LINGUAM POPULI, ET POPULI, — id est singulo-

rum populorum, ex quibus matres erant ortundæ; filii enim, a matribus educati, earum linguam eum late imbebant.

25. ET MALEDIXI, (id est anathematizavi et excommunicavi talium filiorum parentes, imo eorum cecidi (flagellis) ET DECALVAVI — (perperam Complutensis habent *decalvavi*), id est depilavi et capillos evulsi, quod maxime est ignominie. Inter quos præcipuus erat filius Joiadæ Pontifex, de quo vers. 28.

28. DE FILIIS AUTEM JOIADÆ FILII ELIASIB SACERDOTIS MAGNI (pontificis) GENER ERAT SANABALLAT HORONITES. — Ita Romana, licet Complutensis et prisca Biblia habeant *Horonitis* in genitivo ; itaque legendum videtur ; nam sic habent Hebræi, Septuaginta, Vatablus, Pagninus et alii, ut sensus sit : Unus e filiis Joiadæ duxerat filiam Sanaballat Horonitis, ideoque erat ejus gener.

QUEM FUGAVI A ME, — et a cætu Israel, indignum ratus Sanaballat Samaritam et infidelem connubia miscere cum Israele, imo cum Pontifice.

Porro alius est hic Sanaballat a Sanaballat Præfecto Samarie, qui teste Josepho, lib. xi, cap. vii et viii, filiam suam dedit uxorem Manassis fratri Jaddi pontificis sub Alexandro Magno, ideoque Manasses pontificem templi schismatici a schismaticis constructi in Samaria, in monte Garizim, de quo templo perpetua fuit lis inter Judæos et Samaritanos, etiam tempore Christi, ut patet Joan. cap. iv, vers. 24 ; alium fuisse liquet ex eo quod hic Sanaballat Horonites socer erat filii Joiadæ : ille vero Josephi socer erat Manassis fratris Jaddi Pontificis ; ergo hic ille non fuit : Joiada enim fuit avus Jaddi : Joiada enim genuit Jonathan ; Jonathan vero genuit Jaddum ; Jaddi autem frater Manasses, fuit gener hujus posterioris Sanaballat. Forte hic posterior prioris fuit filius, vel nepos.

QUEM FUGAVI A ME. — Per quem accipe non tam Sanaballat, quam generum Sanaballat filium scilicet Joiadæ pontificis, qui filiam Sanaballat uxorem duxerat ; hunc enim Nehemias expulit, et sacerdotio privavit, ob ductam alienigenam. Ita Sanchez. Nec enim Sanaballat aderat, multo minus subjectus erat Nehemie ; sed ipsi aderat et subjectus erat filius Joiadæ : unde et expulit eum.

DE LIBRO III ET IV ESDRÆ.

QUÆ ET QUANTA SIT EORUM AUCTORITAS.

Nota tuos hos Esdra libros non esse canonicos, ut Genebrardus notat in *Chronol.* pag. 90, sed esse apocryphos, id est occultæ auctoritatis ; quia Ecclesie certum non est eos esse canonicos et partes sanctæ Scripture, ac proinde eos extra cata-

logum sacrorum librorum rejecit, locatque inter apocryphos : unde hi duo libri non exstant in textu Hebræo, nec Græco Septuaginta. Citant tamen eos multi veterum, vel ut sacros, vel ut probos : in multis enim Græcis codicibus liber ter-

fius *Esdra*, ipse est primus *Esdra*; quia liber hic tertius incipit a gestis Iosie regis, qui *Esdram* antecessit; qui vero in Latinis Bibliis vocantur primus et secundus *Esdra*, hic Græcis nominantur secundus *Esdra*. Ita citant hunc librum tertium *Esdra*, Origenes, hom. 9 in *Iosue*, sub finem. S. Athanasius, oratione 3 *Contra Arianos*, Clemens, lib. 1 *Strom.* pag. 64, *Cyprianus*, epist. ad *Pomp.*, Auctor operis imperfecti, tom. 4 in *Matth.*, *Sulpitius*, lib. II *Hist.*, ubi eadem fere habet que apud nos *Esdra*, dempta illa insigni, cap. III, trium regionum juvenum historia et disputatione de re fortissima, in qua primus dicit: Forte est vinum; secundus: Fortior est rex; sed tertius *Zorobabel* fortiores ait mulieres; sed fortissima est veritas, quam tamen citat *Josephus*, lib. XI *Antiq.* IV, et S. *Augustinus*, lib. XVIII *De Civit.* xxxvi, mystice adaptat Christo, qui est veritas vincens omnia. Nec habet hic liber quippiam de fabulis suspexit: itaque majoris est auctoritatis quam historia *Livii*, *Sallustii*, *Curtii* et aliorum scriptorum non hagiographorum. Denique hic liber tertius *Esdra* narrat eadem que narrata sunt libro primo et secundo; sed que ibi breviter dicta sunt, fusius hic recensentur, ac nonnulla ibi omnia addit et supplet. Quare illis idem est, quod libri *Paralitip.* sunt ad libros *Regum*.

Dices: Hic liber cap. I versu ultimo numerat 77 annos servitutis, cum tamen *Jerem.* cap. xxv, tantum numerantur 70. Respondeo, utrumque esse verum; nam 70 sunt usque ad annum primum *Cyri*; 77 sunt, si post *Cyrum* addas annos regni *Cambysis* hostis *Judeorum*, usque ad *Barium Hystaspis*, qui plenam et stabilem eis libertatem cum templi fabrica concessit. Quocirca *Bellarminus*, lib. I *De verbo Dei*, cap. xx, librum tertium *Esdra* assertit esse canonicum tertii ordinis, cuius sunt liber tertius et quartus *Machabeorum*, ac liber *Hermæ*, sive *Pastoris*. Quartus vero liber *Esdra* plus habet difficultatis. Nam S. *Hieronimus*, *Prefat. in Esdras*, ait eum continere somnia: alque a *Sixto Senensi*, lib. I *Biblioth.*, *Pererio in Daniëlem*, pag. 897, *Bellarmino*, loco jam citato, hic liber vocatur fabulosus, ac falsitatis et mendacii arguitur, videturque olere fabulas, maxime *Thalmudicorum*: sed revera nihil in eo reperit, quod aperte falsitatis convinci possit, quodque non commodum et verum admittat sensum, si presse verba capias.

Nam quod primo objicitur, cap. IV, vers. 33, 36, 41, dici animas sanctorum detineri in inferno in promptuariis, donec impleatur numerus electorum Dei, qui est error *Vigilantii* et *Calvini*: Respondeo, falso id ei impingi; nam vers. 33 et 36, tantum dicit animas esse in promptuariis, et expectare mercedem, scilicet plenam et perfectam, que eis obtinget in resurrectione communi, completo electorum numero. Rursum, vers. 41, dicit eas esse in promptuariis in inferno, scilicet limbo purgatorio, vel purgatorio, quorum utrumque verum

est: non enim dicit eas in inferno detinendas, donec compleatur electorum numerus. Quare locus hic citatur et probatur a S. *Ambrosio*, lib. *De Bono mortis*, cap. x, nec majorem habet difficultatem, quam ille *Apoc.* vi, de animabus sub altari; imo S. *Joannes* ibi huc et ad cap. xv, vers. 8, allusisse videtur.

Objicitur secundo et maxime quod cap. VI, vers. 49 et seq., dicitur Deus die quinto generose mundi conservasse duas animas, nomine uni *Henoch*, alteri *Leviatan*; et quia aque non poterant utrumque capere; ideo Deum dedisse *Henoch* aridam, que videtur fabula *Thalmudica*. Respondeo hinc quidem *Thalmudicos* fabula sue de piscibus, *Jare* et *femina*, et bove immensæ magnitudinis maclandis in adventu *Messie* ad epulum omnium *Judeorum*, occasionem sumere et detorqueo potuisse; sed nil tale habet ille locus; et perinde rejiciendus esset *Psalm.* cum, nam ejus vers. 26, ad eandem fabellam abutuntur, ut et passim alias *Scripturas* nugis suis contaminant. Possetque sic explicari vere hic locus, dicendo Deum die quinta mundi conservasse duas animas, quas illo die crearat, genericas scilicet, id est duo genera animalium, sive animalium, aves nimirum et pisces: aut si determinatam mavis speciem, strutionem aut gryphem avium maximam, et *babænam* maximam piscium: uni, avibus scilicet, dedit nomine *Henoch*, id est dedicatus, vel initiatus, quia aves fuerunt primum vivens animal creatum a Deo, earumque creatione ex aquis quasi dedicatæ sunt aque: et quia aqua piscium et avium mixta utrasque capere non poterat, ob discrepant utrorumque complexionem, ideo Deus *Henoch*, id est avibus et grypho, terram assignavit. Deinde potest responderi aliud hic latere secretum, aut mysterium nobis occultum. Similia enim multa symbolica sunt in *Daniële* et *Apocalypsis*, et similis hic moveri posset de *Behemoth* et *Leviatan*, *Job.* xl.

Objicitur tertio: Cap. VII, vers. 28, dicere videtur post annos 400 venturum Christum, et occidendum, cum tamen ab *Esdra* ad Christum sint fere 500 anni. Respondeo, verum dicere eum, qui post 400 annos aliquid futurum dicit, licet post 500 futurum sit: sæpe enim præcise tempus determinare nolumus; et forte alludit ad 70 hebdomadas *Danielis* (hæ enim cœperunt sub *Artaxerxe*, qui *Esdram* remisit in *Judeam*) id est 490 annos, voluntque solos centenarios, utpote plenos et perfectos, exprimere.

Objicitur quarto: Cap. XIII, vers. 40 et seq., videtur fabulari de decem tribubus inter montes *Caspios* a Deo conclusis, eorumque locis inaccessis. Respondeo eum ac verbum quidem habere de montibus *Caspis*, sed tantum dicere tribus illas a Deo deductas sicut pede trans *Euphratem*: «Statuet, ait, venas fluminis (id est stare faciet, ita ut sicut pede transeantur), ut proficerentur in ulteriorem regionem, ubi nunquam inhabitavit genus humanum, ut ibi servarent legitima sua.»

Quod ante tempora *Esdra* verum esse potuit; indeque eas miraculo reducturum, quod forte factum post tempora *Esdra*, quando aliqui in *Judeam* redierunt, aut futurum est in fine mundi. Certe ex *Isaia* cap. ix, colligitur molles in *Judea* fuisse ex tribu *Zabulon* et *Nephtalim*, videlicet *Apostolos*, et alios tempore *Christi*. Similis difficultas moveri posset de loco paradisi, de transitu *Jordanis* et maris *Rubri*.

Quinto.

Objicitur quinto: Cap. XIV, partitur omne mundi sæculum in duodecim partes, atque decem cum dimidia restare: hoc autem falsum est, nam mundus ante *Esdram* non stetit 4000 annis, et tamen post eum jam stetit bis mille annis, quod dimidium est sæculi prioris. Respondeo, has partes non esse tempore æquali mensurandas, sed dividi ab eo, alio respectu, quomodo nos sex aut septem mundi ætates dividimus: quo autem respiciat nos latet, forte ad reges 42 de quibus cap. XII, vers. 14, item *Apoc.* XVII, 10.

Similis questio et hic moveri posset de 70 hebdomadibus *Danielis*, et mille annis qui post resurrectionem assignantur *Apoc.* XX, 4, qua de causa olim nonnullis etiam *orthodoxis* suspecta fuit *Apocalypsis*; quam tamen jam constat esse *Scripturam* canonicam.

Objicitur sexto: Cap. IV, vers. 1 et 36, habet peregrina angelorum nomina, *Uriel* et *Jeremiel*; cum tamen *Concilium Romanum* sub *Zacharia*, ut refert *Sorius* in vita S. *Bonifacii*, mense *Junio*, pag. 491, dicat se non nisi tria Angelorum nomina agnoscere, scilicet *Michael*, *Gabriel*, *Raphael*: reliqua, ut *Uriel*, potius esse nomina demonum quam Angelorum. Respondeo, *Ecclesiam* hæc tria Angelorum nomina sola agnoscere ex divina *Scriptura*, ut addit *Concilium* eaque sola publice celebrare et invocare, alia tamen non damnare, nisi ab hæreticis vel magis sint commenta, vel commentis inserta; qualia et quales erant contra quos agit *ibi Concilium*. Quis enim neget *Angelos*, sicuti plurimi sunt, ita et plurima haberet nomina, perinde ac demones? *Aple* autem dicitur *Uriel*, id est ignis, aut lux Dei; *Jeremiel*, id est magnitudo Dei,isque veteres usos patet ex *Archa* in cap. IX *Apoc.*

Objicitur ultimo, librum hunc miras proferre visiones et somnia, que videntur ludica et fabulosa. Respondeo, quia de his eorumque sensu non constat, miras nobis videtur, ideoque et S. *Hieronimus*, prolog. in *Esdram*, has dicit rejiciendas, scilicet extra canonem S. *Scripturæ*, sed tamen persimiles sunt eodem tempore ostensæ *Ezechielii*, ac postea S. *Joanni* in *Apoc.* imo multo magis stupendæ; quin etiam *Apoc.* ad hæc sæpe alludere videtur, ut statim patebit; et tamen constat hæc non esse ludica. Habet quidem hic liber prophetias quasdam et historias, quarum nemo alius meminit: verum in hisce, si quis ea credere nolit, saltem suspendat eum *Ecclesia* iudicium

suum. Non enim sequitur: Nemo alius hoc scribit, ergo verum non est. Sic enim sacra *Scripturæ*, *Josepho*, *Livio*, aliisque historicis in multis fides deroganda foret.

Dico ergo hunc librum non esse commentum *Thalmudicum*. Patet primo, quia *Hebraice* non exstat, imo nec *Græce*, neque ejus meminit *Josephus*, nec *Philo*, nec *Rabbini* et *Thalmudici*. Secundo, quia hic liber longe ætatem *Thalmudicorum*, qui S. *Hieronimus* secuti sunt, ut patet ex *Genibrardi Chronologia*, antecessit. Citatur enim et pronatur a S. *Ambrosio* libro secundo in *Luceam*, et libro *De Bono mortis*, cap. x, et epist. 21 ad *Hieronianum*, ubi ex hoc libro probat animæ immortalitatem. Item a S. *Cypriano*, epist. ad *Demetrum*. Insuper ex hoc libro, cap. XIV, vers. 20 et seq., S. *Basilii*, epist. ad *Chilonem*; S. *Hieronimus*, *Contra Helvid.*; *Irenæus*, lib. III, cap. xxv; *Tertullianus*, lib. *De Habitu mulierum*; *Isidorus*, lib. VI *Etymol.* et alii docent *Esdram* spiritu Dei afflatum vetus testamentum a *Chaldeis* combustum, idem ut prius erat, restituisse, et de novo dictasse, hujus enim sententiæ nullum alibi est invenire indicium. Quæ sententiæ probabilis est; neque ex ea sequitur omnes libros sacros per totum orbem cum incendio urbis et templi perissee, sed tantum perisse in *Judea* et *Jerusalymis*. *Esdra* enim in captivitate hæc scripsit, ubi difficile putabat ex aliis orbis partibus exemplaria reliqua se posse nancisci: itaque ad *Judeorum* in captivitate consolationem spiritum Dei plenus eadem ad verbum dictavit, ut opinantur *Patres* jam citati. Sed tamen nil cogit locum illum de libris saceris accipere; imo copia librorum et distinctio satis indicat eum de aliis loqui. Rursum ex cap. IV, vers. 28, et passim alibi patet hunc librum longe ante *Christum*, scilicet in captivitate *Babylonica* scriptum. Tertio, quia S. *Joannes* in *Apoc.* sæpe ad hunc alludere videtur, ut patet conferenti cap. VI, cum IV hic, vers. 33, 36, et cum cap. XV, 8. Idem cap. XII *Apoc.* cum IX, hic vers. 8 et seqq. Ad hæc *Apoc.* cap. VII, cum cap. II, hic vers. 38 et 42. Denique cap. XVIII *Apoc.* cum cap. V et XVI hic.

Dico secundo: Cum hic liber a tot veteribus videatur receptus, et *Ecclesia* illo utatur in introitu *Misse* feria tertia *Pentecostes*: «Accipite, inquit, jucunditatem glorie vestre, gratias agentes Deo, qui vos ad celestia regna vocavit;» et: «Modo coronantur et accipiunt palmam,» in *Officio de Martyr.* que habentur hic cap. II, cumque *Ecclesia* hæcenus illum in sacris Bibliis excederit, ac liber ipse habeat documenta docta, pia, gravia et illustra; denique nusquam non legitibus peccati horrorem, decrecentis mundi incrementem vanitatem et malitiam, iudiciorum Dei terrorem et futuri sæculi memoriam incutiat; nihilque habeat quod non commode accipi possit; hisce, inquam, de causis, sua etiam illi concedenda videtur auctoritas. Neque mirum hanc hæcenus lauisse, et etiamnum latere, an sacra sit. Id enim

liber a non est Thalmudicus.

Deus permisit etiam in omnibus libris Deuterocanonicis; imo permisit multos libros prophetarum intercedere, qui citantur in libris Regum. Sane Esdras, vel quisquis est libri Auctor, vir fuit doctus et pius, ut patet librum legenti. Unde noster Alcazar in cap. vii *Apocal.* pag. 489, littera A: Suspicio, inquit, librum quartum Esdræ scriptum post Apocalypsim, ejusque auctorem alludere voluisse ad Apocalypsim, sed ipsius seriem et contextum non probe tenuisse. Verum ex dictis liquet librum hunc scriptum ante Apocalypsim, ideoque S. Joannem in *Apocalypsi* ad eum alludere. Audi elegantem pianque Esdræ visionem, quam ipse recenset hoc lib. cap. ii, atque persimilem illi, quam narrat S. Joannes, *Apoc.* cap. vii: «Ego Esdras vidi in monte Sion turbam, quam numerare non potui, et omnes canticis collaudabant Dominum. Et in medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, et singularis eorum capitibus imponebat coronas, et magis exaltabatur: ego autem miraculo tenebar. Tunc interrogavi Angelum et dixi: Qui sunt hi, Domine? Qui respondens dixit mihi: Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, et immortalem

sumpserunt, et confessi sunt nomen Dei: imo coronantur et accipiunt palmas. Et dixi Angelo: Ille juvenis quis est, qui eis coronas imponit, et palmas in manus tradit? Et respondens dixit mihi: Ipse est Filius Dei, quem in sæculo confessi sunt: ego autem magnificare eos cepi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt.»

Denique Auctor hujus lib. IV, cap. i, vers. 4, significat se eundem esse cum Esdra scriba et sacerdote, qui auctor fuit libri primi; nam vocat se filium Saraie Pontificis, eosdemque avos et avos recenset, quos recensuit Esdras, lib. I, cap. vii; sed Esdras ibi quindecim duntaxat avos numerat, hic vero novemdecim. Unde liquet aliquos eis ab Esdra omissos cap. vii. Auctor ergo hujus libri, vel fuit Esdras, vel certe Esdra personam assumit: semper enim in Esdræ persona loquitur (1).

(1) D. Calmetus in duabus de tertio et quarto libro Esdræ dissertationibus, minus favet istis libris, licet tamen quartum tertio anteponat. Porro tertii libri auctorem Joannem hellenistam vetustissimum esse, quarti vero scriptorem sævientiū primis adversus Christiane persecutionibus vixisse asserti.

COMMENTARIA IN TOBIAM.

ARGUMENTUM.

Queritur primo an hic Liber sit canonicus, ut infallibilis, et divine sit veritatis? Respondeo, olim nonnullos Patres eum non habuisse pro canonico, eo quod non exstet in canone Hebræorum. Idem censet de libro *Judith*, *Sapientie*, *Ecclesiastici* et *Machabæorum*. Ita S. Hieronymus in *Prologo Galeato*, S. Athanasius in *Synopsi*, Nazianzenus in *car. De libris Sacris*, Lyranus et Abulensis.

Verum jam de fide est, eum æque ac cæteros jam nominatos, esse canonicum; ita enim definit Concilium Carthaginiense III, *Can. xvii*, Concilium Florentinum et Tridentinum, sess. iv, et Gelasius primus in decreto de divinis libris, ac talem eum habuere S. Ireneus, S. Chrysostomus, S. Augustinus, Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Clemens Alexander, Rabanus, Cassiodorus, Isidorus, et alii quos citat Bellarminus, lib. I *De verb. Dei*, cap. xi, Serarius hic, et Sixtus Senensis, lib. VIII *Biblioth. hæresi* 11 (1).

(1) Hujus libri canonicitas, præterquam nitatur Conciliorum et Patrum auctoritate, probari potest insuper: Primo, testimonio auctorum librorum qui vere divini et inspirati ab omnibus habentur. Auctor *Eccli.* xix, 13, de libro *Tobie*, iv, 10, 11, sententiam de fructibus elemosynæ mutans videtur: Descriptio novæ Jerusalem quæ in *Apocal.* legitur, cap. xxi, e libro *Tobie*, cap. xii, haud dubie desumitur. Ipse Salvator apud *Matth.* vii, 28, hujus libri *Tobie* sententiam videtur alludere: «quoniam alio odoris fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri tactas,» iv, 16; nam addendo: «Hæc est enim lex et Propheta,» satis clare probat se aliquem e Scripturis locum innovere voluisse.

Secundo, ipsa libri natura; quippe qui nihil nisi vere inspirati auctoris dignum continet; a Deo jubente scriptus fuit, cap. xii, 20, et duas insuper prophetas ab ipso auctore factas exhibet, unam de Jerusalem et allegoricæ de Ecclesia, cap. xiii; alteram, quam Tobias postquam moriens vallicinur de eversione Ninivæ et Jerusalem, de dispersione et reditu Judæorum.

Tertio, imbecillitate rationum quæ divinitati hujus libri opponuntur. Nam quod liber *Tobie* in Hebræorum canone non coepit mirum, cum dici possit non fuisse repertum nisi postquam Esdræ canon, qui libros solummodo hebræos scriptos continebat, clausus fuit. Hunc equidem librum Ecclesia statim inter sacra volumina non admisit, quia primum solum Hebræorum canonem tenendum censuit; attamen illum semper ut vere divinum et honoravit et prædicavit, usque dum canonicis libris inseruit et annoveravit. Enimvero a principio,

Queritur secundo, quodnam sit ejus Argumentum? Respondeo, describere vitam, gesta, et mores Tobie utriusque, patris scilicet, et filii, qui fuere speculum probitatis, ideoque a conjugibus omnibus imitandi. Liber hic enim totus est moralis et pius, ac exemplar vite honestæ et sanctæ exhibet adolescentibus, præsertim sponsis, item vivum exemplum custodiæ Angelorum. Docet insuper quanta sit vis et virtus orationis, quis debeat esse usus et finis conjugii, ac qualis vita conjugatorum. Tobias ergo economicus est, ac longe superat economicos Aristotelis et Xenophonis. Denique quanta sit Dei erga suos fideles providentia, quantamque eorum curam gerat, ut per omnia eos dirigat ad optatum finem.

Cavendus est hic error Pauli Fagii, qui in sua versione Latina Tobie ex textu Hebræo, in præfatione assertit librum hunc non esse historiam, sed comœdiam comica ratione conscriptam, ut auctor boni patris familias in eo typum ob oculos poneret, ideoque apte ei Tobie nomen dederit. Tobias enim bonitatem et probitatem significat: unde alius Tobias filius patri similis editur et prodiguntur. Sic Xenophon scripsit *Cyropædiam*, ut in Cyro daret ideam boni principis, et economicum, ut in eo verum patrem familias describeret. Verum certum est hanc veram esse historiam, ut omnes orthodoxi censent; nam in ea nominantur tempora, persone, anni, et acta tam Tobie utriusque, quam Angeli Raphaelis, Saræ, etc., quasi vere historię: si enim essent hæc omnia comica et ficta, non vera et facta, liber hic excusari non posset a furo, sed nec a mendacio (2).

non alias Scripturas admisit Ecclesia Romana, nisi quæ in Biblia Judæorum Hellenistarum continebantur, inter quas liber *Tobie* recensetur. Adde quod vetus Itælica, quæ tempore Apostolorum obtinebat, hunc etiam librum comprehendebat, et quod cum Ecclesia græca semper ut vere canonicum retinuit. Tandem S. Augustinus, licet hunc librum a Judæis non receptum fateatur, «tamen, inquit, recipit ejusdem Salvatoris Ecclesia,» lib. XVIII *De Civit. Dei*, cap. xxxvi.

Difficultates, antiologiæ, mendacia etiam quæ in hoc libro reperiretur, et probarent, juxta quosdam, Spiritus Sancti non esse factum, suo quæque loco enucleantur.

(2) Doctor fahn, in Universitate Vienneſi S. Scripturae olim professor, permultis difficultatibus quas in hoc libro